

تحلیل و بررسی تاثیر و نقش مشاوره بر بهبود رفتار کودکان با اختلالات رفتاری

امیررضا نجفوند دریکوندی^۱، علی نیسی نیا^۲، امیرحسین نجفوند دریکوندی^۳، پوریا میری^۴

۱- دانشجوی کارشناسی پیوسته رشته آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان امام رضا (ع) اندیمشک

۲- دانشجوی دکتری مطالعات برنامه درسی و مدرس دانشگاه فرهنگیان

۳- دانشجوی کارشناسی پیوسته رشته آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان امام رضا (ع) اندیمشک

۴- دانشجوی کارشناسی پیوسته رشته آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان امام رضا (ع) اندیمشک

Najafvand1380@gmail.com

چکیده

این مقاله به تحلیل و بررسی تاثیر و نقش مشاوره در بهبود رفتار کودکان با اختلالات رفتاری می‌پردازد. روش تحقیق در این پژوهش به صورت توصیفی-تحلیلی از نوع کیفی است و روش گردآوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای می‌باشد در این مقاله؛ ابتدا، مفاهیم و تعاریف مختلفی از اختلالات رفتاری بررسی شده است. اختلالات رفتاری شامل مشکلاتی همچون نافرمانی، عصبانیت، توجه ندادن و فعالیت بالا است که ممکن است در زمینه‌های مختلف زندگی کودکان تأثیر منفی داشته باشد. برای بهبود رفتار کودکان با اختلالات رفتاری، استفاده از مشاوره به عنوان یک روش درمانی مؤثر است. در این مقاله، نقش و تأثیر مشاوره بر بهبود رفتار کودکان با اختلالات رفتاری بررسی شده است. براساس نتایج تحقیقات، مشاوره به عنوان یک روش کمک‌گر در بهبود رفتار کودکان با اختلالات رفتاری شناخته شده است. مشاوره به والدین و خانواده کودکان نحوه برخورد و مدیریت رفتار کودکان را آموزش می‌دهد. همچنین، مشاوره به کودکان خود نیز ارائه می‌شود تا بتوانند رفتارهای مناسب را یاد بگیرند و درک بهتری از عواقب رفتارهای نامطلوب خود داشته باشند.

کلمات کلیدی: اختلالات رفتاری، مشاوره، کودکان، بهبود رفتار

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۱- مقدمه

اختلالات رفتاری در کودکان می‌تواند به مشکلات جدی در زندگی روزمره آن‌ها و خانواده‌هایشان منجر شود. این اختلالات می‌توانند شامل نافرمانی، خشونت، عدم تمرکز و کنترل خود باشند که می‌توانند باعث عدم توانایی کودک در مدرسه و روابط اجتماعی شود. بنابراین، تلاش برای بهبود رفتار کودکان با اختلالات رفتاری امری ضروری است.

اختلالات رفتاری کودکان گاهی با فعالیت بیش از حد یا شیطنت‌های مختص گروه سنی خاصی اشتباه گرفته می‌شود. اما این اختلالات چیزی فراتر از شیطنت می‌باشد و عرصه را بر والدین تنگ می‌کند. این اختلالات ممکن است ناشی از استرس‌های مولد یا نشانگر اختلالات پابرجایی باشد. در تعریف اختلالات کودکان بیت بیان کرده است که رفتار کودک به حدی نامناسب است که حضور او در کلاس درس باعث از هم گسیختن حواس یا آشفتگی ذهنی سایر همکلاسی‌ها می‌شود و معلم را تحت فشار می‌دهد. این اختلالات علاوه بر تاثیر بدی که بر روی روان کودک بر جای می‌گذارد فرایند رشد کودک را نیز مختل می‌کند. در تعریف اختلال رفتاری باید به میزان، شدت، طول مدت، سن و موقعیتی که رفتار کودک در آن بروز می‌کند توجه کرد. اما هر رفتار و هر واکنشی در کودک نشان از اختلال رفتاری نیست مثلاً اگر کودک به دلیل فشارها و برخی از تغییرات دچار رفتارهای نابهنجار در طول یک یا دو هفته شود و بعد از آن کاملاً از بین بروند و این رفتارها زمانی نگران‌کننده خواهند بود که بیشتر از یک ماه به طول بینجامد و هر روز شدیدتر و غیر قابل تحمل تر شود. پس با این وجود اختلال رفتاری کودکان به هر گونه رفتار افراطی، مزمن، انحرافی که به دنبال آن اعمال تهاجمی یا برانگیختگی ناگهانی، اعمال افسرده‌گونه و گوشه‌گیرانه را داشته باشد و مشاهده‌کننده‌ی این رفتار در آرزوی توقف آن‌ها باشد گفته می‌شود (سیف نراقی، ۱۳۷۴).

یکی از روش‌های مورد استفاده در بهبود رفتار کودکان با اختلالات رفتاری، مشاوره گروهی است. در این روش، کودکان با هم ملاقات می‌کنند و با حضور یک مشاور، در مورد مشکلات و چالش‌های خود صحبت می‌کنند. این فرصت برای کودکان فراهم می‌شود تا احساس قبولی و پشتیبانی از سوی همسالان خود را تجربه کنند و از تجربیات و مشاهدات دیگران بهره‌برداری کنند. همچنین، مشاوره گروهی به کودکان کمک می‌کند تا مهارت‌های ارتباطی، حل مسئله و کنترل خشم را تقویت کنند. امید است که این مقاله بتواند به شناخت بهتری از تأثیر مشاوره گروهی بر بهبود رفتار کودکان با اختلالات رفتاری کمک کند و به عنوان راهنمایی برای پژوهش‌های آتی در این حوزه عمل کند.

۲- چارچوب نظری پژوهش

۱- اختلالات رفتاری چیست؟

اختلالات رفتاری، یکی از مباحث مهم مطرح شده در علم روان‌شناسی بوده و رفتارهای گوناگون افراطی، مزمن، انحرافی که گستره آن شامل اعمال تهاجمی یا برانگیختگی ناگهانی، اعمال افسرده‌گونه و گوشه‌گیرانه می‌باشد و بروز آن‌ها به دور از انتظار مشاهده‌کننده است، به طوری که وی آرزوی توقف این‌گونه رفتارها را دارد.

اختلالات رفتاری در کودکان به مجموعه‌ای از مشکلات رفتاری اشاره دارد که می‌تواند شامل نافرمانی، خشونت، عدم تمرکز و کنترل خود باشد. این اختلالات می‌توانند باعث مشکلات جدی در زندگی روزمره کودک و خانواده‌اش شود.

اصطلاح اختلالات رفتاری، بدون آنکه تعریف شود، تقریباً ۸۵ سال پیش، وارد فرهنگ علم روان‌شناسی شده است. از آن هنگام معلمان، پزشکان، روان‌شناسان و افراد دیگری که با مشکلات هیجانی و رفتاری کودکان در ارتباط هستند از این اصطلاح برای بیان مقصود خویش استفاده کرده‌اند. اما تعریف واحدی که مورد پذیرش همگان باشد، ارائه نشده است.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۱.۱ - تعریف رذ و پال

رذ و پال، معتقدند که تعریف اختلال رفتاری به لحاظ انفجار ایده‌ها و تعدد نظرات فراوانی که توسط متخصصین رشته‌های گوناگون علوم انسانی در این مورد مطرح می‌باشد، روشنی و صراحت خود را از دست داده است.

۱.۲ - تعریف بیت

بیت، کودک با اختلالات رفتاری را کودکی می‌داند که رفتارهایش به اندازه‌ای نامناسب است که شرکت او در کلاس درس، باعث از هم گسیختن حواس یا آشفتگی ذهنی سایر همکلاسان باشد و نیز فشاری بیش از حد به معلم وارد کند.

۱.۳ - تعریف کرک

کرک، رفتاری را انحرافی یا هنجاری می‌داند که ضمن نامتناسب بودن با سن فرد، شدید، مزمن یا مداوم باشد و گستره آن شامل رفتارهای بیش‌فعالی و پرخاشگرانه تا رفتارهای گوشه‌گیرانه است. ویژگی این‌گونه رفتارها این است که اولاً تأثیر منفی بر فرایند رشد و انطباق مناسب کودک با محیط دارد، ثانیاً مزاحمت برای زندگی دیگران و استفاده آنان از شرایط به وجود می‌آورد (نراقی، ۱۳۷۴).

۱.۴ - تعریف وود

وود، معتقد است که تعریف یک رفتار دشوار و اعمالی که از آن تعریف ناشی می‌شود باید ۴ عامل را دربرگیرد:

- ❖ عامل مزاحم: چه چیز و یا چه کسی عامل این مساله است؟
- ❖ عامل رفتار دشوار: رفتار دشوار چگونه تعریف می‌شود؟
- ❖ عامل محیطی: در چه موقعیتی مشکل رفتاری رخ می‌دهد؟
- ❖ عامل مورد زحمت: چه کسی رفتار را مشکل تلقی می‌کند؟ (تارنمای فقه، ۱۳۹۹).

۲- قانون آموزش و پرورش

قانون آموزش و پرورش برای تمام کودکان معلول، اصطلاح "آشفتگی عاطفی جدی" را پیشنهاد کرده و آن را چنین تعریف می‌کند: این اصطلاح به معنای حالتی است که در آن کودک، خصوصیتی را در مدتی طولانی و با درجه‌ای شدید از خود نشان می‌دهد. به طوری که آن رفتار تأثیر ناگواری بر پیشرفت تحصیلی او باقی می‌گذارد. این خصوصیات عبارتند از:

- ❖ ناتوانی در یادگیری در صورتی که نتوان آن را معلول عوامل هوشی، حسی و یا بهداشتی دانست.
- ❖ ناتوانی در ایجاد ارتباطی رضایت‌بخش با همسالان و معلمان
- ❖ رفتار یا احساساتی نامتناسب در موقعیت‌های طبیعی و عادی
- ❖ نشان دادن ناشادی و یا افسردگی مداوم
- ❖ گرایش به نشان دادن علایم جسمانی و یا ترس در رابطه با مسائل شخصی و یا درسی (کرک و همکاران، ۱۳۷۶).

۳- انواع اختلالات رفتاری کودکان

اختلالات رفتاری کودکان، برای والدین تا مواقعی که کودک از خود رفتاری خارج از محدوده ی سنی اش بروز ندهد، قابل تشخیص نمی باشد. شیطنت و شلوغی، بازیگوشی، حرف گوش ندادن و... رفتارهای طبیعی برای کودکان به حساب می آیند ولی تکرار بیش از حد آن ها به اندازه ای که غیر قابل کنترل باشند، جز اختلالات رفتاری کودکان به حساب می آید. خانواده ها در صورت مواجه شدن با این مشکلات باید در اولین فرصت باید برای درمان آن به یک مرکز مشاوره مراجعه کنند. اختلالات رفتاری کودکان انواع مختلف و گوناگونی دارند که شایع ترین آن ها به شرح زیر هستند:

- ❖ بیش فعالی
- ❖ لجبازی
- ❖ تیک
- ❖ آتش افروزی
- ❖ اختلال سلوک
- ❖ انواع فوبیاها
- ❖ ترس
- ❖ دزدی
- ❖ اوتیسم

کنار آمدن با انواع اختلالات رفتاری کودکان تا زمانی که کودک درمان شود کاری طالت فرسا است و ممکن است کودکی همزمان از دو اختلال رنج ببرد که با تشخیص درست و به موقع می توان درمان مؤثرتری را برای هر کدام از اختلالات به کار برد. به طور کلی سه اختلال نافرمانی مقابله ای، اختلال سلوک و اختلال بیش فعالی یا نقص توجه در کودکان رایج هستند و شباهت زیادی که علائم این اختلالات با هم دارند گاهی تشخیص را دشوار میکند (نراقی، ۱۳۷۴).

۴- بررسی انواع اختلالات رفتاری کودکان

۱- اختلال سلوک

اختلال سلوک (Disruptive Behavior Disorder) یک اختلال روانی است که در آن فرد دارای الگوهای نامناسب و ناشایستی از رفتار است. یکی از اصلی ترین اختلالات پرخاشگری در کودکان، اختلال سلوک است. این اختلال از اختلال لجبازی شدت قوی تری دارد و موجب ایجاد پیامد های سنگینی برای والدینش می شود. کودکانی که به این اختلال دچار می شوند، نه تنها به قوانین و دستورات هیچ اعتنایی نمی کنند، بلکه اقدام به انجام کارها و رفتارهایی می کنند که مناسب سنش نبوده و ممکن عواقب بدی داشته باشید.

برخی از رفتارهای رایج کودکی با اختلال سلوک عبارتست از:

عدم اطاعت از والدین یا صاحبان قدرت

چندین بار فرار از مدرسه

تمایل به استفاده از مواد بخصوص سیگار و الکل در سنین کم

فقدان همدردی با دیگران

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

رفتارهای خشونت آمیز با حیوانات و مردم یا رفتارهای سادیستی مثل قلدری کردن و سوءاستفاده جسمی و جنسی از دیگران
اشتیاق برای شروع دعوای جسمی (کافمن، ۱۳۹۰).

۲- اختلال بیش فعالی و نقص توجه

یکی دیگر از رایج ترین اختلالات رفتاری کودکان، اختلال بیش فعالی است. این اختلال بیشتر در سنین ۶ سال به بعد تشخیص داده می شود. کودکانی که به این اختلال دچار هستند از توجه بسیار پایینی برخوردار می باشند و بیشتر اوقات تمرکز نداشته و بی قرار می شوند. متأسفانه کودکان مبتلا به بیش فعالی نمی توانند به درستی در کلاس، به درس های خود تمرکز داشته باشند.

این کودکان در انجام تکالیف خود هم به مشکل بر می خورند. اکثر کودکان بیش فعال متأسفانه کاری را که قرار است انجام دهند را نمی توانند به خاطر بیاورند. متأسفانه برخی از مردم فکر می کنند که کودکان بیش فعال از بازه ی هوشی بالاتری برخوردارند و باهوش هستند، در صورتی که این گونه نمی باشد. این کودکان باهوش تر از دیگران نبوده و از بازه ی هوشی متفاوتی برخوردار هستند. ممکن است که بازه ی هوشی کودکان بیش فعال از عقب مانده ذهنی تا تیزهوش متغیر باشد.

۳- اختلال اوتیسم

یکی دیگر از انواع اختلالات رفتاری کودکان اوتیسم (ASD) می باشد که در چندین سال گذشته متأسفانه شیوع آن بسیار گسترش پیدا کرده است. این موضوع موجب نگرانی بیشتر خانواده ها شده است. کودکانی که دچار این بیماری می شوند از خود رفتارهای کلیشه ای نشان می دهند و اکثراً منزوی هستند. عقب ماندگی ذهنی و نقص زبانی از دیگر نشانه های کودکانی است که دچار اوتیسم شده اند. اختلالات اوتیسم به انواع طبقه های مختلف تقسیم می شوند که روش های درمانی زیادی برای هر کدام از طبقات اوتیسم وجود دارند.

مبتلایان به ASD ، علایق محدود و رفتارهای تکراری دارند و معمولاً در ارتباطات و تعاملات اجتماعی به مشکل برمی خورند. والدین و معلمان اغلب اولین کسانی هستند که علائم ASD را در کودکان بزرگتر و نوجوانانی که به مدرسه می روند تشخیص می دهند. ممکن است اولیای مدرسه به والدین توصیه کنند که ارزیابی تخصصی کودک توسط پزشک انجام شود (عبیدی ، ۱۴۰۱).

۴- انواع فوبیا ها

در واقع فوبیا به واکنش و یا ترس بیش از حد و غیر منطقی گفته می شود. اگر دچار فوبیا هستید ، هنگام رو به رویی با منبع ترس خود دچار احساسات وحشت بیش از اندازه می شوید. ترس اشخاص می تواند از مکان، موقعیت و یا اشیاء خاصی باشد. بر خلاف اختلالات استرس و اضطراب ، فوبیاها حتماً با یک منبع خاصی در ارتباط هستند. فوبیاها انواع بسیار مختلفی دارند ، به حدی که توان نام بردن همه آنها در یک جا وجود ندارد. برخی از آنها شایع و برخی دیگر بسیار عجیب و غیر قابل باور به نظر می رسند.

فوبیا یکی دیگر از اختلالات رفتاری کودکان است. اصلی ترین نشانه ی آن در وجود یک ترس و وحشت دائمی و آشکار از چیزی و یا شرایط خاصی است. در این اختلال ، کودک همیشه دچار استرس و اضطراب است و این موضوع را با گریه و بی قراری و سفت کردن اعضای بدن از خود نشان می دهد. در صورتی که ترس کودک از چیزی یا موقعیتی خیلی زیاد نباشد، اختلال فوبیا نمی تواند در زندگی او مشکلی ایجاد کند (مختاریان، ۱۴۰۱).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۵- اختلال آتش افروزی

اختلال آتش افروزی یا پیرومانی (Pyromania) یک اختلال روانی است که با تمایل مستمر و ناقص به اشعال آتش و احساس رضایت و خشنودی از دیدن آتش سوزاندن مربوط می‌شود. افراد مبتلا به این اختلال عمداً آتش می‌سوزانند، بدون در نظر گرفتن عواقب منفی و خطرات جانبی که ممکن است برای خود و دیگران به همراه داشته باشد. اختلال آتش افروزی به ندرت در کودکان دیده می‌شود، ولی اگر کودکی دچار این اختلال باشد، عواقب رفتار آن می‌تواند خانواده‌ها را دچار مشکل کند. کودکی که دچار این اختلال رفتاری است، برای تخلیه‌ی خشم خود، به عمد قسمتی را آتش می‌زند و این کار موجب می‌شود که خشم او فرو ریخته و حتی از این کار لذت ببرد. این کودکان تنها برای فروکش کردن خشم اقدام به آتش زدن چیزی و یا جایی می‌کنند و انجام این کار آن‌ها اصلاً ربطی به انتقام جویی یا مقاصد مالی ندارد. (مختاریان، ۱۴۰۱).

۶- اختلال انفجاری متناوب

اختلال انفجاری متناوب شامل دوره‌های تکراری و ناگهانی رفتارهای تکانشی، پرخاشگرانه، خشمونت آمیز و یا پرخاشگری کلامی است که در آن فرد به اوضاع و محیط اطراف واکنش نشان می‌دهد. عصبانیت در حین راندگی، سوء استفاده جنسی، پرتاب یا شکستن اشیاء می‌تواند نشانه‌ای از اختلال انفجاری متناوب باشد. این انفجارهای متناوب و ناگهانی موجب پریشانی قابل توجهی در فرد می‌شود. حتی بر روابط، کار و تحصیلی تأثیر منفی می‌گذارد و می‌تواند عواقب قانونی و مالی را در پی داشته باشد.

کودکی که دچار این اختلال است در دوره‌های زمانی مشخصی اقدام به پرخاشگری‌های شدید از خودش می‌کند. پرخاشگری کودکان مبتلا به این بیماری بدون برنامه ریزی بوده و در زمان‌هایی که با عوامل استرس‌زا رو به رو می‌شوند، بیشتر می‌شوند.

۷- خجالتی بودن کودک

کودکانی که به این اختلال دچار هستند، اغلب کودکانی ساکت و آرام می‌باشند. این کودکان وقتی که می‌خواهند حرف بزنند، با صدایی آرام صحبت می‌کنند. کمال‌گرایی خانواده‌ها، مقایسه کردن کودک با دیگر بچه‌ها و انتقادهای شدید و خشنی که از کودک می‌شود، منجر به بروز این اختلال در کودکان می‌گردد.

۸- اختلال لجبازی

کودکی که به این اختلال مبتلا می‌باشد، سعی می‌کند مخالفت و لجبازی خود را به خانواده و یا نزدیکان خود، به شکل انتقام جویانه نشان دهد، چون با این رفتار، قصد دارد که به اطرافیان خود نشان دهد که چقدر قوی است. اختلال لجبازی در کودکان را می‌توان از حرف گوش ندادن و بی توجهی کردن به قوانین خانه، جر و بحث کردن زیاد با بزرگترهای خود، داشتن رفتار پرخاشگرانه و ... تشخیص داد (مختاریان، ۱۴۰۱).

۹- عادت کودک به دزدی

عادت به دزدی یکی دیگر از اختلالات رفتاری کودکان است. کودکانی که به این اختلال دچار هستند اقدام به برداشتن لوازمی می‌کنند که برای آن‌ها کاربردی ندارد، چون هدف از انجام دزدی در آن‌ها منابع مالی دزدی نمی‌باشد. بلکه اصلی‌ترین هدف آن‌ها، در آن لذتی است که قبل از دزدی به خاطر تنش‌های شدیدی که در آن‌ها ایجاد می‌شود، به دست می‌آورند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۱۰- اختلال تیک در کودک

تیک، یک حرکت یا صدایی است که در کودکان به صورت ناگهانی رخ می دهد، این کودکان به صورت غیر موزون و کلیشه ای اقدام به انجام کاری می کنند. کودکانی که به این اختلال مبتلا هستند، اغلب نمی توانند در مقابل انجام آن حرکت و یا صدا مقاومت داشته باشند، فقط شاید بتوانند مدتی زمان انجام آن را به تاخیر بیندازند. تیک های حرکتی و صوتی به دو دسته تقسیم می شوند. تیک ساده و تیک مرکب از جمله انواع تیک ها هستند. افرادی که دچار تیک عصبی می شوند، در مواقعی که فشار روانی بر روی آن ها زیاد می شود، انجام آن شدت می یابد (مختاریان، ۱۴۰۱).

۵- دلایل بروز اختلالات رفتاری کودکان

امروزه به دلایل زیادی والدینی را می بینیم که فرزندشان دچار مشکلی شده است و به روانشناس مراجعه کرده اند ، مشکلاتی مانند بیش فعالی ، اختلال سلوک ، اضطراب ، ترس ، افسردگی و ... این اختلالات به دلایل زیادی می توانند در کودک به وجود بیایند و اگر به موقع درمان نشوند ممکن است مشکلات زیادی را برای کودک و خانواده ایجاد کنند . شناسایی علل این اختلالات مشکل است زیرا در به وجود آمدن آنها مجموعه ای از عوامل دخالت دارند و فقط به یک دلیل به وجود نمی آیند . بسیاری از این رفتارها و اختلالات در بدو تولد در کودک وجود ندارند و به مرور زمان در وی به وجود می آیند . دلایل بروز اختلالات رفتاری کودکان به شرح زیر است:

❖ عوامل ژنی چند زده ای (شامل بیش از یک ژن)

❖ عوامل عصبی

❖ خلق و خوی نوزاد

❖ روابط خانوادگی (از جمله مسائل دل بستگی و فرزند پروری)

❖ مسائل روانشناختی در والدین و فرزند

❖ عوامل اجتماعی.

برنامه هایی که برای درمان اختلال رفتاری کودک به وسیله ی درمانگر ارائه می شوند، بایستی متنوع بوده تا نتیجه های حاصل از آن به راحتی قابل تشخیص باشند. حمایت از کودکانی که دچار این بیماری هستند، موجب تسریع روند بهبودی در آن ها می شود. انتخاب درمانگر و مرکز درمان برای رفع اختلالات رفتاری کودکان بسیار حائز اهمیت است، برای همین خاطر باید در انتخاب مرکز درمان، نهایت دقت را داشت (تارنمای روانشناسی فیلیا ، ۱۴۰۰).

اینگونه به نظر میرسد که فرزندان در کنترل هیجانات خود دچار مشکل است. دائما دچار طغیان عاطفی شده و مسائل جزئی و بی اهمیت او را کلافه میکند. اینکه یک دختر یا پسر هشت ساله تکانشی رفتار کند عادی نیست. این کودکان ممکن است رفتارهای مخربی همچون کتک زدن، پرتاب اشیاء و جیغ کشیدن از خود نشان دهند. فرزند پرحرف شما در خود فرو میرود و بدون هیچ دلیلی گستاخ و بی ادب به نظر میرسد. پسر کوچک شما ممکن است بیشتر از قبل دروغ بگوید. دزدی یا برداشتن چیزهایی که به او تعلق ندارد برایش عادت میشود. مشکلات رفتاری کودک عملکرد او را در مدرسه نیز تحت تأثیر لرار میدهد برای مثال، ممکن است دعوا کند، دیر به کلاس برسد یا کلاس هایش را از دست بدهد.

کودک شما درباره قوانین وضع شده شروع به سؤال و جواب میکند، نسبت به نظم و انضباط واکنشی نشان نمیدهد و حتی ممکن است برای به چالش کشیدن والدین از قوانین و مقررات سرپیچی کند. تفکر آسیب رساندن به خود یا خودزنی هرگز یک رفتار طبیعی برای کودکان نیست. بنابراین، اگر کودک از لحاظ فیزیکی به خود آسیب بزند و یا گرایش به خودکشی داشته باشد

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

باید نگران او باشید. به خاطر داشته باشید که بخش منطقی مغز در کودک سه ساله و زیر سه سال هنوز رشد نیافته است بنابراین رفتار کودکان سه ساله تحت تأثیر عواطف و احساسات شکل میگیرد. کودکان همچنانکه بزرگتر میشوند، به لحاظ عملی رشد میکنند اما همچنان برای کنترل و مدیریت احساسات به کمک و حمایت اطرافیان نیاز دارند؛ و این کاملاً طبیعی است. علاوه بر این، رفتارهای غیر طبیعی کودکان از طریق رفتار درمانی و تغییر سبک فرزند پروری قابل اصلاح است (سیف نراقی، ۱۳۸۰).

۶- نشانه های افراد مبتلا به اختلالات رفتاری کدامند؟

اختلالات رفتاری در میان پسران بیشتر با پرخاشگری، رفتارهای قلدرمدارانه، زد و خورد، رفتارهای بیرحمانه نسبت به حیوانات و اطرافیان و... همراه است. در مورد دختران نیز اختلالات رفتاری به صورت دروغ، مصرف مواد مخدر و یا حتی فحشا و تن فروشی بروز می کند. مهمترین نشانه های ابتلا به اختلالات رفتاری را می توان چنین نام برد:

- ❖ پرخاشگری
- ❖ رفتار بیرحمانه نسبت به سایر مردم و حیوانات
- ❖ فحاشی
- ❖ تحمل کم در مقابل ناکامی
- ❖ تحریک پذیری
- ❖ دروغگویی
- ❖ رفتارهای پرخطر و بی پروا (مانند روابط جنسی، نقض قانون)
- ❖ سوء مصرف مواد

همان طور که بالاتر هم گفته شد، اختلالات روانی و اختلالات رفتاری، روابط تنگاتنگی با هم دارند، به همین دلیل ممکن است اختلالات رفتاری، با برخی از علائم اختلالات روانی بروز کند. علائم و نشانه هایی چون:

- ❖ اختلالات اضطراب و استرس
- ❖ اختلالات نقص توجه-بیش فعالی
- ❖ اختلالات یادگیری
- ❖ اختلالات ارتباطی
- ❖ اختلالات خلق و خو
- ❖ اعتیاد به مواد مخدر و سوء مصرف مواد

۷- تشخیص اختلالات رفتاری در کودکان

اختلالات رفتاری مخرب، اختلالاتی پیچیده هستند و عوامل مختلفی ممکن است در بروز آنها دخیل باشد. به عنوان مثال، کودکی که رفتارهای نابهنجار اختلال سلوک را از خود بروز می دهد، ممکن است به اختلال کم توجهی بیش فعالی، اضطراب، افسردگی و مشکلات خانوادگی نیز مبتلا باشد. از جمله روش های تشخیص این اختلالات عبارتند از:

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- ❖ تشخیص توسط یک متخصص مثل روانشناس، روانپزشک، یا پزشک اطفال.
- ❖ انجام مصاحبه عمیق و دقیق با کودک، والدین و معلمان او.
- ❖ استفاده از پرسشنامه ها یا چک لیست های رفتاری استاندارد.

کنترل عوامل استرس زای حادی که ممکن است باعث بروز مشکلات رفتاری کودک شوند، اهمیت زیادی دارد. به عنوان مثال، بیماری یکی از والدین یا تمسخر و تحقیر توسط کودکان دیگر ممکن است باعث تغییر ناگهانی در رفتار های معمول یک کودک شوند که این عوامل باید از بدو امر مورد توجه قرار بگیرند. البته بسیاری از روانشناسان کودک این اختلالات رفتاری در کودکان بسیار کوچک (کوچکتر از سن پیش دبستانی) را تشخیص نمی دهند. دلیل این امر چالش برانگیز بودن تشخیص رفتار طبیعی و غیرطبیعی کودک در این گروه سنی است. بیش از ۸۰٪ از کودکان پیش دبستانی گاهی اوقات دچار عصبانیت می شوند. از آنجایی که خردسالان در مدت زمانی کوتاه تغییرات رشد زیادی را تجربه می کنند، گاهی دچار این مشکلات رفتاری کوتاه مدت خواهند شد (تارنمای Oviro، ۱۴۰۰).

۸- بهترین زمان برای تشخیص و شناسایی اختلال رفتاری در کودک

برآوردها نشان می دهد که ۱۰ تا ۲۰ درصد کودکان در هر زمان دارای یک اختلال رفتاری ، عاطفی یا یادگیری هستند. این اختلالات رشدی غالباً وقتی کودک در سن مدرسه است، تشخیص داده می شود. کودکان در این زمان از نظر جسمی ، روانی و شناختی دچار تغییر سریع می شوند و رفتار آن ها باید در یک زمینه رشد، ارزیابی شود و با رفتارهای همسالان مقایسه شود. برای تعیین این که آیا رفتار آن ها نوعی رشد است یا آسیب شناختی به سن کودک ، به دفعات و شدت رفتار و محیط کلی بستگی دارد . به عنوان مثال ، ضربه زدن برای حل اختلاف ، خلق و خوی یا خیس شدن در رختخواب در دو سالگی غیرمنتظره نیست اما در سن ۱۲ سالگی نامناسب تلقی می شود. برخلاف بزرگسالانی که ممکن است برای خودشان از متخصص کمک بگیرند ، کودکان معمولاً توسط والدین برای ارزیابی توسط روانشناس کودک معرفی می شوند. حالات عاطفی والدین و تحمل رفتارهای مختل کننده در ارجاع آن ها تأثیر دارد. بعلاوه ، هرچه کودک کوچکتر باشد ، اطلاعات، بیشتر از والدین در مورد کودک به دست می آید ، نه مستقیماً از خود کودک.

۹- درمان اختلالات رفتاری کودکان

درمان مشکلات رفتاری در کودکان، بهتر است در سنین پایین انجام شود و هرچه زودتر این روش های درمانی استفاده شود، نتیجه ی بهتری در کاهش اثرات منفی آن در بزرگسالی کودک خواهد داشت. رویکردهای کمک کننده در کنترل اختلالات رفتاری کودکان عبارتند از:

- ❖ آموزش کنترل و مدیریت رفتار به والدین: این امر به والدین و مراقبان کمک می کند تا رفتار کودک را مدیریت کرده، روش های موثر برقراری ارتباط با آنها را آموخته و روش های موثر برای تعیین قوانین و مرزها را یاد بگیرند. اغلب این اصلی ترین روش کنترل اختلالات رفتاری در کودکان خردسال است.
- ❖ روان درمانی (تراپی) فردی: این روش به کودکان و نوجوانان کمک می کند تا تکنیک هایی برای مدیریت احساسات و واکنش به موقعیت های استرس زا را بیاموزند.
- ❖ روان درمانی (تراپی) خانوادگی: این امر به اعضای خانواده کمک می کند تا یاد بگیرند با یکدیگر در مورد احساسات و مشکلات خود صحبت کنند و راه حل هایی برای آن بیابند.
- ❖ برنامه های اجتماعی یا بر پایه مدرسه: این برنامه ها به کودکان و نوجوانان کمک می کنند تا نحوه برقراری ارتباط سالم با همسالان خود را بیاموزند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- ❖ پشتیبانی در مورد مشکلات یادگیری یا ناتوانی ها: دریافت پشتیبانی حرفه ای باعث بهبود تندرستی کودک شده و به عملکرد بهتر آنها در مدرسه کمک خواهد کرد.
- ❖ دارو درمانی: در صورتی که کودک به طور همزمان به ADHD یا یک بیماری روانی مبتلا باشد، مصرف دارو باعث کاهش علائم خواهد شد. لازم به ذکر است که داروها قادر به درمان اختلالات رفتاری نخواهند بود (تارنمای Oviro، ۱۴۰۰).
- ❖ مراجعه به یک درمانگر متخصص.
- ❖ برگزاری جلسات مشاوره با کودک و خانواده.
- ❖ بررسی پرسشنامه ها و یا چک لیست های انجام شده توسط والدین کودک.

۱۰- مشاوره اختلالات رفتاری موثرترین راه حل برای درمان اختلالات رفتاری

مشاوره اختلالات رفتاری این امکان را فراهم می کند تا بتوان فرد را تا حدود زیادی بدون استفاده از دارو، درمان نمود. اختلالات رفتاری در اکثر موارد از طریق مشاوره درمان می شود. درمان اختلالات رفتاری جز از طریق مشاوره و اصلاح الگوهای رفتاری امکان پذیر نیست. چرا که داروها اساساً یک گزینه تکمیلی هستند. و صرف دارو نمی تواند درمان قطعی را به دنبال داشته باشد. علاوه بر این به خاطر این که اکثر داروها با عوارض همراه هستند، دارودرمانی را باید آخرین راه حل برای درمان اختلالات رفتاری دانست.

۱۱- چرا باید مشاوره اختلالات رفتاری را جدی گرفت؟

گام اول برای درمان اختلالات رفتاری این است که تشخیص دهیم فرد دچار اختلالات رفتاری شده است. بهترین و مطمئن ترین راه شناسایی را می توان مشاوره اختلالات رفتاری بیان کرد. اگر فرد مبتلا به اختلالات رفتاری در همان ابتدا شناسایی شود، از طریق تغذیه، مشاوره روانشناسی و مشاوره اختلالات رفتاری می توان خیلی سریع اقدام به درمان او نمود. چرا که رفتارها و اختلالات رفتاری هنوز در فرد نهادینه و ریشه دار نشده اند. و می توان به راحتی رفتارها و عملکرد فرد را تغییر داد. و اصلاح و درمان نمود (تارنمای مرکز روانشناختی رهیاب، ۱۴۰۱).

مشاوره اختلالات رفتاری بسیار مهم است و باید جدی گرفته شود زیرا:

- ❖ تأثیرات نامطلوب در زندگی روزمره: اختلالات رفتاری می توانند تأثیرات منفی بر روابط، کارآمدی تحصیلی و شغلی، خودکنترل و عملکرد عمومی فرد داشته باشند. با مشاوره، فرد می تواند راهکارهای مناسبی برای بهبود این مسائل پیدا کند.
- ❖ افزایش کیفیت زندگی: با مشاوره، افراد می توانند بهترین راهکارها را برای مدیریت اختلالات رفتاری خود پیدا کنند. این کمک می کند تا زندگی روزمره و روابط شخصی بهبود یابند و کیفیت زندگی آن ها بهبود یابد.
- ❖ پیشگیری از تشدید اختلالات: با مشاوره، فرد می تواند از تشدید اختلالات خود جلوگیری کند. اگر اختلال رفتاری نادیده گرفته شود، ممکن است به تشدید آن و بروز مشکلات جدی تر منجر شود. با مشاوره، افراد می توانند از این خطرات جلوگیری کنند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- ❖ بهبود روابط: اختلالات رفتاری می‌توانند بر روابط با دیگران تأثیر منفی بگذارند. با مشاوره، افراد می‌توانند روش‌های بهتری برای برقراری و حفظ روابط سالم با دیگران یاد بگیرند.
 - ❖ افزایش عملکرد تحصیلی و شغلی: اختلالات رفتاری ممکن است عملکرد تحصیلی و شغلی فرد را تحت تأثیر قرار دهند. با مشاوره، فرد می‌تواند راهکارهای مناسبی برای بهبود عملکرد خود در این زمینه‌ها پیدا کند.
- به طور کلی، مشاوره اختلالات رفتاری برای بهبود کیفیت زندگی، روابط و عملکرد فردی بسیار مهم است و باید جدی گرفته شود.

۱۲- نقش مشاوره اختلالات رفتاری در درمان این اختلالات چه قدر است؟

درمان اختلالات رفتاری، چه از نظر شناسایی و چه روند درمانی، به مشاوره روانشناسی نیازمند است. اساساً موثرترین شیوه درمانی (عوارض کم و تأثیرگذاری بالا) از طریق مراجعه به مشاور و شرکت در جلسات مشاوره اختلالات رفتاری میسر می‌شود. هرچند که این شیوه زمانبر و طولانی تر است. اما اثرگذاری آن نیز بیشتر است. مشاوره اختلالات رفتاری نقش مهمی در درمان و مدیریت این اختلالات دارد. مشاوره به فرد کمک می‌کند تا عوامل موثر بر اختلال را درک کند، الگوهای نامناسب رفتاری خود را شناسایی کند و راهکارهای مناسبی برای تغییر آن‌ها پیدا کند.

مشاوره اختلالات رفتاری به فرد کمک می‌کند تا مهارت‌های اجتماعی، خودکنترل و مدیریت خشم، تحمل استرس و حل مشکلات را تقویت کند. همچنین، این نوع مشاوره به فرد کمک می‌کند تا از عواقب نامطلوب رفتار خود آگاه شود و به جای آن رفتارهای سالم و موثرتر را انتخاب کند. مراجعان باید توجه داشته باشند که یک اختلال رفتاری به صورت آنی و ناگهانی به وجود نیامده است. اختلالات رفتاری اغلب در طول زمان طولانی به وجود می‌آیند. پس برای درمان آن باید صبور بود. و برای شرکت در جلسات مشاوره و ارتباط داشتن با مشاور، استمرار و مداومت داشت. تا انشاءالله مشکل اختلالات رفتاری کاملاً برطرف گردد (تارنمای مرکز روانشناختی رهیاب، ۱۴۰۱).

مشاوره اختلالات رفتاری همچنین به فرد کمک می‌کند تا از عوامل محیطی و شخصی که ممکن است این اختلال را تشدید کنند، آگاه شود و راهکارهایی برای مقابله با آن‌ها پیدا کند. این نوع مشاوره می‌تواند به فرد در تغییر الگوهای نامطلوب رفتاری کمک کند و از تشدید اختلال جلوگیری کند.

۳- نتیجه‌گیری

بزرگ کردن و فرایند تربیت کودکان، مسئله‌ای بسیار چالش برانگیز و مهمی است و حتماً والدین در این دوران با رفتارهایی متفاوت و حتی عجیب از کودکان روبه‌رو می‌شوند که نحوه برخورد نسبت به این رفتار را نمی‌دانند و یا حتی از علت بروز این رفتارها اطلاعاتی ندارند.

با توجه به مقاله، مشاوره به عنوان یک روش مؤثر در بهبود رفتار کودکان با اختلالات رفتاری شناخته شده است. نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که مشاوره می‌تواند به کودکان با اختلالات رفتاری کمک کند تا رفتارهای غیرمطلوب خود را تغییر داده و مهارت‌های اجتماعی و عاطفی خود را بهبود بخشند. مشاوره در این زمینه می‌تواند به صورت فردی یا گروهی ارائه شود و شامل استراتژی‌های مختلفی برای حل مسائل، تغذیه مناسب، تنظیم خشم و استرس، بهبود خودکنترل و سایر موضوعات ذاتی با اختلالات رفتاری باشد. به طور کلی، مشاوره اختلالات رفتاری نقش مهمی در درمان و مدیریت این اختلالات دارد و می‌تواند به فرد کمک کند تا راهکارهای مناسبی برای بهبود رفتار خود پیدا کند و کیفیت زندگی و عملکرد خود را بهبود بخشد.

بسیاری از کودکان با اختلالات رفتاری پس از درمان مشاوره بهبود قابل توجهی در رفتار خود نشان می‌دهند. این بهبود شامل کاهش علائم اختلال رفتاری، افزایش مهارت‌های اجتماعی و عاطفی، بهبود روابط خانوادگی و تحصیلی و افزایش خودکنترل است.

بنابراین، نتایج این مقاله نشان می‌دهد که مشاوره می‌تواند به عنوان یک روش مؤثر در بهبود رفتار کودکان با اختلالات رفتاری استفاده شود. با ارائه استراتژی‌ها و تکنیک‌های مناسب، مشاوران ممکن است بتوانند به کودکان کمک کنند تا رفتار خود را تغییر داده و زندگی سالم‌تر و خوشحال‌تر داشته باشند.

۴- مراجع

۱. سیف نراقی، مریم و نادری، عزت‌الله، اختلالات رفتاری کودکان، ص ۱۴-۱۶، تهران، پدر، ۱۳۷۴، چاپ سوم ص ۱۴ تا ۱۶.
۲. تارنمای فقه، ۱۳۹۹، اختلالات رفتاری، [/https://fa.wikifeqh.ir](https://fa.wikifeqh.ir)
۳. ای. کرک، ساموئل و گالاگر، جیمز. جی، آموزش و پرورش کودکان استثنایی، ص ۴۴۰، ترجمه مجتبی جوادیان، آستان قدس رضوی، ۱۳۷۶، چاپ اول، ص ۴۴۰.
۴. مختاریان، محمد امین، ۱۴۰۱، اختلالات رفتاری کودکان، تارنما: [/https://avanclinic.ir](https://avanclinic.ir)
۵. دکتر عبیدی، ۱۴۰۱، اوتیسم چیست؛ علت، علائم و درمان انواع اوتیسم کودکان. تارنما: [/https://abidipharma.com](https://abidipharma.com)
۶. تارنمای روانشناسی فیلیا، ۱۴۰۰، علت بروز اختلالات رفتاری در کودکان، [/https://www.heyvafamily.com](https://www.heyvafamily.com)
۷. سیف نراقی، مریم و نادری، عزت‌الله، آموزش و پرورش کودکان استثنایی، ص ۳۲۷، تهران، پیام نور، چاپ ششم، ۱۳۸۰.
۸. کافمن، جیمز، هالاهان، دانیل، کودکان استثنایی: مقدمه‌ای بر آموزشهای ویژه، مترجم: مجتبی جوادیان، ناشر: به نشر وابسته به آستان قدس رضوی، ۱۳۹۰.
۹. تارنمای Oviro، ۱۴۰۰، انواع اختلالات رفتاری در کودکان، [/https://www.oviro.com](https://www.oviro.com)
۱۰. تارنمای مرکز روانشناختی رهیاب، ۱۴۰۱، مشاوره اختلالات رفتاری، [/https://rahyabpsych.com](https://rahyabpsych.com)